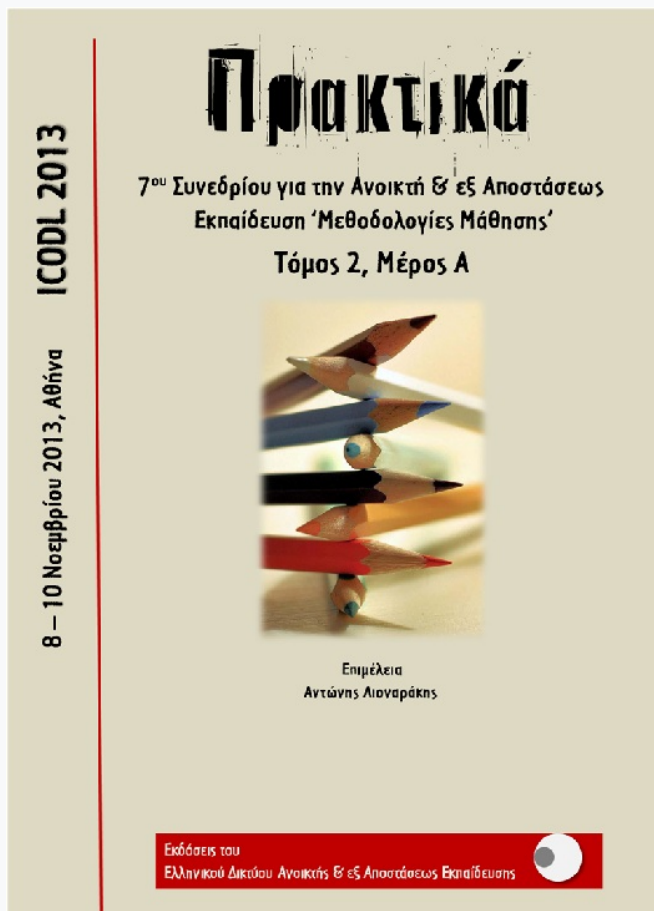

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 7, Αρ. 2Α (2013)

Μεθοδολογίες Μάθησης

Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Καταγραφή και συζήτηση μίας βιβλιογραφικής επισκόπησης

Ανθία Μίμινου, Αδαμαντία Σπανακά

doi: [10.12681/icodl.580](https://doi.org/10.12681/icodl.580)

Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση:
Καταγραφή και συζήτηση μίας βιβλιογραφικής επισκόπησης

Distance Education Primary and Secondary Schools and Programs:
A Literature Review

Ανθία Μίμινου

Φιλολόγος
M.Ed.

anthiamimin@gmail.com

Αδαμαντία Σπανακά

ΕΑΠ, Καθηγήτρια-Σύμβουλος
Επιστημονικός Συνεργάτης στο ΕΕΥΕΜ
madspa@otenet.gr

Abstract

That paper focus on the field of school distance education, based on a literature review of international resources. At the beginning, the paper specifies the main purpose and describes the methodological context. After a theoretical definition of school distance education, the proposition reports on the results of the literature review, based on specific categories. It ends with an inference about trends and developments of school distance learning, globally and specially in Greece.

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση επικεντρώνεται στο πεδίο της σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, όπως αυτό σκιαγραφείται μέσα από τη σχετική βιβλιογραφική επισκόπηση που έγινε σε πηγές δημοσιευμένες στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Η εισήγηση προσδιορίζει εξ αρχής το αρχικό της ερέθισμα, περιγράφει το μεθοδολογικό της πλαίσιο και μετά από έναν ορισμό του ευρύτερου πεδίου και των παραμέτρων του, καταγράφει συγκριτικά τα αποτελέσματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται και συζητιούνται ανά θεματική κατηγορία, αναδεικνύοντας τα κύρια συμπεράσματα ως προς τις τάσεις που κυριαρχούν και τις εξελίξεις που διαφαίνονται διεθνώς –αλλά και ειδικότερα στην Ελλάδα- στο πεδίο της έρευνας στη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Λέξεις-κλειδιά: σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, βιβλιογραφική επισκόπηση

1. Το έναυσμα της εισήγησης

Η συμβατική Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα, στην προσπάθειά της να καλύψει τις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, προσκρούει σε προβλήματα, πολλά από τα οποία μπορούν να βρουν λύση μέσω της χρήσης της εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, οποιαδήποτε αλλαγή σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα, προϋποθέτει ενδελεχή έρευνα στο αντίστοιχο πεδίο. Συνεπώς, η πρόταση για εισαγωγή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (εξΑΕ) στα σχολεία, έδωσε το έναυσμα για τη μελέτη της συναφούς έρευνας πάνω στο αντικείμενο της σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, όπως αυτή καταγράφεται τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό.

Σκοπός, λοιπόν, της παρούσας εισήγησης είναι η επισκόπηση ελληνόγλωσσων και ξενόγλωσσων βιβλιογραφικών πηγών, συναφών με τη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Στους επιμέρους στόχους της εισήγησης εντάσσεται η συζήτηση του προβληματισμού σχετικά με τη λειτουργία της εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης στο εξωτερικό και στην ελληνική σχολική πραγματικότητα, καθώς και η ανάδειξη των τάσεων και των εξελίξεων της έρευνας στη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, όπως διαφαίνεται στα επιστημονικά περιοδικά, σε διεθνές επίπεδο, αλλά και στην Ελλάδα.

2. Μεθοδολογικές επισημάνσεις

Στο επίκεντρο αυτής της εισήγησης τίθεται η σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση (εξΑΕ), ζήτημα το οποίο διερευνάται μέσα από μία δευτερογενή ανάλυση δεδομένων, δηλαδή, μέσα από μία βιβλιογραφική ανασκόπηση και κατηγοριοποίηση των εμπειρικών ερευνών που εντοπίστηκαν τόσο στην ελληνική όσο και στην ξένη βιβλιογραφία. Σκοπός της να εντοπίσει τις τάσεις που κυριαρχούν σε αυτό το πεδίο της σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Παράλληλα, διερευνάται το κατά πόσο αυτές οι τάσεις επηρεάζουν τη σχολική εκπαιδευτική πρακτική, καθώς και κατά πόσο αυτές οι επιστημονικές μελέτες μεταβάλλονται, ανάλογα με τα γενικότερα ερευνητικά πεδία που κυριαρχούν στη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Ερωτήματα, βάση των οποίων έγινε η προσέγγιση και η ανάλυση των δεδομένων, είναι τα εξής:

- σε ποια επιστημονικά περιοδικά δημοσιεύονται μελέτες για την σχολική εξΑΕ;
- τα άρθρα αυτά τι ποσοστό αποτελούν συγκριτικά με το σύνολο των δημοσιευόντων άρθρων γενικά για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση;
- σε ποια έτη αυξάνεται η δημοσίευση αυτών των άρθρων;
- στις χώρες από τις οποίες προέρχεται το αντίστοιχο περιοδικό, λειτουργούν σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εξ αποστάσεως;
- σε ποιους θεματολογικούς τομείς επικεντρώνεται ο προβληματισμός περί εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης;
- ποιο μεθοδολογικό πλαίσιο ακολουθεί η έρευνα;
- πώς καθορίζεται η επιλογή της έρευνας στο πλαίσιο της σχολικής εξΑΕ;
- σε ποιο βαθμό η παραγωγή της έρευνας παγκοσμίως αλληλοεπιδρά και αλληλοεπηρεάζεται ή περιορίζεται στους προβληματισμούς τοπικής εμβέλειας;
- το κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον επηρεάζει την έρευνα στην σχολική εξΑΕ;
- η έρευνα στην τριτοβάθμια εξΑΕ πώς επιδρά στην αντίστοιχη έρευνα σε επίπεδο σχολικής εξΑΕ;

Η μέθοδος προσέγγισης που χρησιμοποιήθηκε για την έρευνα της βιβλιογραφικής επισκόπησης είναι η ανάλυση περιεχομένου. Συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκε η θεματική ανάλυση, με στόχο τη συστηματοποίηση της γνώσης. Η ανάλυση του υλικού έγινε μέσω της κατηγοριοποίησης, η οποία μετατρέπει το περιεχόμενο σε ποσοτικά δεδομένα (Tolich & Davidson, 2011). Η θεματική ανάλυση των δεδομένων έγινε με ταξινόμηση σε κατηγορίες. Η διαδικασία αυτή της κατηγοριοποίησης αποτελεί μέσο ποσοτικοποίησης με ό,τι συνέπειες μπορεί να έχει αυτό στα συμπεράσματα μιας έρευνας. Ο εντοπισμός, η καταγραφή και η συλλογή των δεδομένων έγινε από περιοδικά διαδικτυακής πρόσβασης, από την ηλεκτρονική πρόσβαση Πρακτικών συναφών Συνεδρίων, από ηλεκτρονικά περιοδικά και από το δικτυακό τόπο του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ). Οι πηγές που

εντοπίστηκαν έχουν δημοσιευθεί από το 1986 έως και το 2012, ενώ η βιβλιογραφική επισκόπηση ξεκίνησε το Φεβρουάριο του 2012 και ολοκληρώθηκε τον Μάιο του ίδιου έτους.

Μελετήθηκαν συνολικά δεκατέσσερα επιστημονικά περιοδικά ευρείας αποδοχής και διεθνούς εμβέλειας, εκ των οποίων τα τέσσερα είναι ελληνικά και τα δέκα ξενόγλωσσα. Στο πλαίσιο της ελληνόγλωσσης βιβλιογραφίας μελετήθηκαν:

1. το Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών (ΕΑΔΔ),
2. το διεθνές δίγλωσσο περιοδικό «Ανοικτή Εκπαίδευση»,
3. τα Πρακτικά του 5^{ου} και του 6^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης που διεξάγεται στην Ελλάδα,
4. οι σχετικές Διπλωματικές Εργασίες που εκπονήθηκαν στο ΕΑΠ.

Από την ξενόγλωσση βιβλιογραφία διερευνήθηκαν τα ακόλουθα επιστημονικά περιοδικά:

1. Asian Journal of Distance Education
2. European Journal of Open, Distance and E-Learning
3. Indian Journal of Open Learning
4. Journal of Asynchronous Learning Networks
5. Journal of Open, Flexible and Distance Learning
6. Online Journal of Distance Learning Administration
7. Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning
8. The International Review of Research in Open and Distance Learning
9. The Journal of Distance Education Revue de l'Éducation à Distance
10. The Turkish Online Journal of Distance Education

Οι περισσότερες πηγές έχουν δημοσιευτεί –όπως προαναφέρθηκε- από το 1986 έως το 2012, ενώ το αντικείμενο διερεύνησης τους είναι η σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

3. Σκιαγράφηση του ευρύτερου πεδίου της σχολικής εξΑΕ

Στη διεθνή βιβλιογραφία (Barbour & Reeves, 2009· Zandberg, & Lewis, 2008· Clark & Smith, 2005), οι αναφορές στην εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση περιλαμβάνουν ποικίλους όρους, όπως: ‘Distance learning’, ‘Electronic learning’, ‘On line learning’, ‘Mobile learning’, ‘Hybrid learning’, ‘Virtual learning’, ‘Virtual schools’, ‘Cyber schools’, ‘Homeschooling’, δείχνοντας πόσο άμεση είναι η επιρροή που έχει ασκήσει η ανάπτυξη της τεχνολογίας στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Πράγματι, η εκπαίδευση από απόσταση, που αρχικά ξεκίνησε μέσω αλληλογραφίας, γρήγορα μετεξελίχθηκε σε ηλεκτρονική, διαδικτυακή, διαδραστική, κινητή, υβριδική, μέχρι και εικονική. Μέσα σε αυτό το διαρκώς εξελισσόμενο εξ αποστάσεως σύστημα, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ακολουθεί τη συμβατική οδό, χωρίς -κάποιες φορές- να έχει δυνατότητα ευελιξίας στον τρόπο παροχής της πληροφορίας που χρειάζεται ένας εκπαιδευόμενος για να τη μετουσιώσει σε γνώση.

Βέβαια, όταν αναφερόμαστε στη σχολική εξΑΕ πρέπει να έχουμε υπόψη ότι αφορά κυρίως σε τρεις μορφές:

α) στην Αυτοδύναμη σχολική εξΑΕ, η οποία παρέχει ολοκληρωμένα προγράμματα πλήρως αναγνωρισμένα και ταυτόσημα με το συμβατικό σύστημα εκπαίδευσης, με διαφορές στο είδος του εκπαιδευτικού υλικού και της επικοινωνίας. Όταν αυτή η μορφή εκπαίδευσης, παρέχεται μέσω του διαδικτύου σε τηλεσυναντήσεις σύγχρονης ή ασύγχρονης επικοινωνίας, τότε μιλάμε για τα εικονικά σχολεία, όπως λειτουργούν στην Αμερική και την Αυστραλία.

β) στη Συμπληρωματική σχολική εξΑΕ, η οποία ακολουθεί τις μεθόδους της αυτόνομης, λειτουργεί όμως ενισχυτικά και παράλληλα με το συμβατικό σχολείο. Η συμπληρωματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να αφορά, είτε στην παρακολούθηση μεμονωμένων μαθημάτων για συγκεκριμένους λόγους, είτε σε συνεργασίες σχολείων μέσα από τα σχολικά δίκτυα, με σκοπό την ολοκλήρωση κάποιων εργασιών και τη συμμετοχή σε τηλεδιασκέψεις διαφόρων μαθησιακών αντικειμένων.

γ) στη Μεικτή/ Πολυμορφική /Συνδυαστική εκπαίδευση, η οποία συνιστά μια όσο το δυνατό καλύτερη όσμωση μεταξύ συμβατικών τρόπων μάθησης και εξ αποστάσεως διαδικτυακών μορφών εκπαίδευσης, με στόχο την ουσιαστική αλληλεπίδραση.

Γενικότερα παρατηρούμε ότι υπάρχει μια τάση ανάπτυξης της σχολικής εξΑΕ υπαγορευμένης από τις οικονομικές δυνατότητες, τις κοινωνικές επιταγές και τις τεχνολογικές εξελίξεις της εποχής, προκειμένου να καταργηθεί η απόσταση και να ενσωματωθούν απομονωμένες περιοχές με στόχο μια εξατομικευμένη, ευέλικτη και εξειδικευμένη εκπαιδευτική διαδικασία και εν τέλει μάθηση.

Ειδικότερα, η τεχνολογία που απαιτείται σε μία σχολική εξΑΕ εξαρτάται από τη μορφή της. Στη σύγχρονη, την ασύγχρονη και τη μεικτή εκπαίδευση χρησιμοποιούνται σχεδόν τα ίδια τεχνολογικά μέσα, με διαφορές στην αλληλουχία των δραστηριοτήτων. Μέσω της σύγχρονης διαδικτυακής τεχνολογίας που περιλαμβάνει τα blogs, το email, το facebook, το twitter, τη χρήση κινητού τηλεφώνου επιτυγχάνεται η επικοινωνία, άρα και η αλληλεπίδραση εκπαιδευτή, εκπαιδευτικού υλικού και εκπαιδευόμενου. Έτσι, το διαδίκτυο -που μπορεί να περιέχει εικόνα, ήχο, έντυπο υλικό, βιντεοδιάσκεψη με εκπαιδευτή ή και εκπαιδευόμενους- μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε σύγχρονα, είτε ασύγχρονα.

Όσον αφορά τα άτομα στα οποία απευθύνεται η σχολική εξΑΕ, δεν πρόκειται μόνο για περιπτώσεις που ατόμων που έχουν απομακρυνθεί από το σχολείο για λόγους υγείας, επαγγελματικών υποχρεώσεων ή τοπικών παραδόσεων αλλά και σε άτομα που επιθυμούν κάτι διαφορετικό από την μαζικότητα του σχολείου, είτε αυτό αναφέρεται στην προσπάθεια ολοκλήρωσης των σπουδών, είτε στην διδασκαλία επιπλέον γνωστικών αντικειμένων.

Αναζητώντας τα πλεονεκτήματα της σχολικής εξΑΕ, αυτά εστιάζονται στον οικονομικό τομέα, στον τομέα της επίτευξης της κριτικής μάθησης με συνεργασία σύμφωνα με τις εξατομικευμένες ανάγκες των εκπαιδευόμενων, στον τομέα της οργάνωσης αναφορικά με το εκπαιδευτικό προσωπικό, το εκπαιδευτικό υλικό, τον καθορισμό της πορείας του μαθήματος, την οργάνωση του χώρου, του χρόνου και της πειθαρχίας, και τέλος στον τομέα της τριπλής αλληλεπίδρασης που προαναφέρθηκε, δηλαδή: μεταξύ εκπαιδευτή, εκπαιδευτικού υλικού και εκπαιδευόμενου.

Από την άλλη πλευρά, τα μειονεκτήματα μιας σχολικής εξΑΕ αφορούν στον οικονομικό τομέα κατάλληλων τεχνολογικών υποδομών και προγραμμάτων, σε οργανωτικά θέματα χρόνου και σχεδίασης μαθημάτων, στην ψυχολογική διάσταση και τέλος στα επιδιωκόμενα και τελικά μαθησιακά αποτελέσματα.

4. Η σχολικής εξΑΕ στην Ελλάδα: μεμονωμένες προσπάθειες υλοποίησης και ανολοκλήρωτες επίσημες εξαγγελίες

Η εφαρμογή της εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα βρίσκεται ακόμη στα σπάργαλα, ενώ πολλές φορές ακολουθεί τις δομές και τις έρευνες της εξ αποστάσεως τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Έχουν γίνει πολλές προσπάθειες ανάπτυξης εξ αποστάσεων προγραμμάτων σε ελληνικά σχολεία.

Μέχρι στιγμής, τα Εξ Αποστάσεως Σχολικά Προγράμματα που υφίστανται είναι το πρόγραμμα "e-omogeneia" με στόχο την καλύτερη ελληνόγλωσση εκπαίδευση, μέσω της επικοινωνίας ελλήνων του εξωτερικού με αυτούς της ελληνικής επικράτειας. Άλλες προσπάθειες εξ αποστάσεως προγραμμάτων διεθνών συνεργασιών αποτελεί το πρόγραμμα ΟΙΚΑΔΕ της Κύπρου, το διεθνές πρόγραμμα ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ με ερευνητικές δράσεις περιορισμένες σε περιβαλλοντικά θέματα, το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης «ΣΩΚΡΑΤΗ» και το πρόγραμμα e-Hermes της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχει ήδη ολοκληρωθεί. Δεν πρόκειται για πλήρη ανάπτυξη σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αλλά για ενδυνάμωση μιας συνεργασίας σχολείων.

Προσπάθεια ανάπτυξης εξ αποστάσεως προγραμμάτων έγινε, επίσης, από το κέντρο εξ αποστάσεως επιμόρφωσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Στόχος του ήταν περισσότερο η εξ αποστάσεως επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και η ανάπτυξη διαδικτυακών τεχνολογιών στα σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ωστόσο, όσο και αν υποστηρίχθηκε η εισαγωγή των τεχνολογιών στη νέα μορφή εκπαίδευσης, ποτέ αυτή η προσπάθεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου δεν πήρε σάρκα και οστά ως σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Άλλα αξιόλογα προγράμματα ανάπτυξης σχολικών δικτύων, όπως το έργο «ΟΔΥΣΣΕΑΣ», το «Τηλέμαχος Ι», το «Τηλέμαχος ΙΙ», το «TRENDS» αναπτύχθηκαν και ολοκληρώθηκαν μεταξύ των ετών 1996-2000. Συνέβαλαν στον εξοπλισμό σχολείων με υπολογιστικό και διαδικτυακό εξοπλισμό με στόχο τις δυνατότητες επικοινωνίας μεταξύ απομακρυσμένων σχολείων και την επιμόρφωση των καθηγητών. Επίσης, οι εφαρμογές του «Πανελλήνιου Σχολικού Δικτύου» στο διαχειριστικό τομέα υποστηρίζουν την ασύγχρονη μάθηση ως «ασύγχρονη τηλεεκπαίδευση», όπου βέβαια η πρόοδος του εξαρτάται από την προσωπική, εθελοντική δυνατότητα κάθε εκπαιδευτικού να δημιουργήσει ηλεκτρονικά μαθήματα. Ολοκληρωμένο πρόγραμμα διαδραστικών τηλεδιασκέψεων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης υλοποιείται από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης (Διαδραστικές Τηλεδιασκέψεις ΟΔΥΣΣΕΑΣ), το οποίο είναι ο μοναδικός φορέας που υλοποιεί την εξ αποστάσεως διδασκαλία σε τηλεδιασκέψεις, ως συμπληρωματική μορφή. Σ' αυτό εντάχθηκε και το πρόγραμμα «Ταξίδι στη Μεσόγειο με τον καπετάν ΣΟΣ». Πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η πραγματοποίηση τηλεδιασκέψεων με διαθεματική προσέγγιση κατά το τρέχον σχολικό έτος 2012 ανάμεσα στο Δημοτικό Σχολείο της Σούδας Κρήτης με τη βοήθεια του διαδικτύου (ασύγχρονη) και της Ιδιωτικής Λεοντείου Σχολής. Να σημειωθεί όμως, ότι αυτή η προσπάθεια αποτελεί πρωτοβουλία των καθηγητών του πανεπιστημίου Κρήτης και όχι ένα πρόγραμμα του Υπουργείου, εφαρμόσιμο σε όλα τα σχολεία της επικράτειας. Άλλη προσπάθεια Πανεπιστημιακών ιδρυμάτων είναι το έργο ΙΠΠΟΔΑΜΟΣ που απευθύνεται σε Γυμνάσια, με φορέα υλοποίησης το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, και το πρόγραμμα ΣΧΕΔΙΑ του Πανεπιστημίου του Αιγαίου. Η μοναδική ολοκληρωμένη προσπάθεια δημιουργίας αυτόνομου εξ αποστάσεως συστήματος τηλεεκπαίδευσης στην Ελλάδα, αποτελεί το τηλεγυμνάσιο στην Ψέριμο, το οποίο όμως λειτούργησε έως το 2011.

Επιπρόσθετα, υφίστανται παρά πολλά ιδιωτικά προγράμματα που λειτουργούν ως φροντιστηριακές μονάδες και προσφέρουν διαδραστικά βιντεομαθήματα μέσω διαδικτύου, εκπαιδευτικό φροντιστηριακό υλικό και ασύγχρονες τηλεδιασκέψεις σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Συνήθως, απαιτείται εγγραφή με καταβολή χρηματικού ποσού, καθώς αποτελούν ιδιωτικές πρωτοβουλίες, με στόχο τη φροντιστηριακή κάλυψη των μαθητών.

Τέλος, το 2011, το Υπουργείο Παιδείας και Δια Βίου Μάθησης, στο πλαίσιο του προγράμματος «ψηφιακό σχολείο», εξήγγειλε σημαντικές ενέργειες που αφορούσαν στην εισαγωγή της διαδραστικής διδασκαλίας, του ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού και της ηλεκτρονικής διοίκησης των σχολείων με μεγάλοπνοους προγραμματισμούς για την ανάπτυξη της εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτής της δράσης έχει ήδη αναπτυχθεί ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό για χρήση από εκπαιδευτικούς, όπως επίσης και η ηλεκτρονική διοίκηση των σχολείων.

Συνολικά, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι όλες οι προαναφερόμενες περιπτώσεις αφορούν σε προσπάθειες προγραμμάτων σχολικής εξΑΕ, και σε καμία περίπτωση δεν υφίσταται δημιουργία αυτόνομης / εικονικής ή συμπληρωματικής μορφής σχολικής εκπαίδευσης από το Υπουργείο Παιδείας και Δια Βίου Μάθησης, σύμφωνα με κανόνες και αρχές.

Σημαντικά προγράμματα σχολικής εξΑΕ περιορισμένης έστω εμβέλειας έχουν υλοποιηθεί μόνο:

- από Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, χάρη στις πρωτοβουλίες καθηγητών τους,
- από Διεθνείς Οργανισμούς, που αφορούν σε μεμονωμένες διαδραστικές συναντήσεις,
- από σοβαρές πρωτοβουλίες ιδιωτικών φροντιστηριακών οργανισμών, για συγκεκριμένους, όμως, σκοπούς.

5. Η σχολική εξΑΕ στον υπόλοιπο κόσμο: θεσμικές εφαρμογές σε αναπτυγμένες, αναπτυσσόμενες και υποανάπτυκτες χώρες.

Στις ΗΠΑ και τον Καναδά, εφαρμόζονται προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μέσω αλληλογραφίας, ήδη από το 1873. Τη δεκαετία του 1990 παρατηρούμε την εμφάνιση των πρώτων οργανωμένων εικονικών σχολείων που παρέχουν εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση με ισότιμο δίπλωμα. Ενώ, από τη δεκαετία του 2000 και εξής, παρατηρείται στο εξωτερικό μία αλματώδης αύξηση των μαθητών που παρακολουθούν πλήρη ή συμπληρωματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση (<http://www.govhs.org/>, <http://www.peakgroup.net/index.php>, <http://www.starschools.co.za/index.html>, <http://www.flvs.net/Pages/default.aspx>, <http://keystoneschoolonline.com/>, <http://www.ebus.ca/>).

Στη Γαλλία, η εκπαίδευση δι' αλληλογραφίας ξεκινά από τον Β' παγκόσμιο πόλεμο για να καταλήξει στην επίσημη θεσμοθετημένη δημιουργία του Εθνικού Κέντρου για την εκπαίδευση από Απόσταση, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, ξεκινώντας από το Νηπιαγωγείο (<http://www.cned.fr/default.aspx>).

Στην Αγγλία, αν και συντηρητική ως προς την σχολική εξΑΕ, ο θεσμός λειτουργεί άριστα για παιδιά που έχουν δυσκολίες πρόσβασης στο σχολείο (<http://www.briteschool.co.uk/>, <http://www.notschool.net/notschool.html>, <http://northstarworldwide.org/>, <http://www.best-online-schools.org/online-school-accipio-learning.html>).

Στη Γερμανία, η οποία είναι η πρώτη ευρωπαϊκή χώρα που χρησιμοποιεί τη μέθοδο δι' αλληλογραφίας, λειτουργεί εικονικό σχολείο υποστηριζόμενο από το Υπουργείο Παιδείας (<http://www.virtuelle-schule.de/>, <http://www.uebergaengestalten.de/>, <http://www.virtuellegrundschule.de/>).

Στη Νορβηγία, υπάρχει η κρατική Νορβηγική Σχολή δι' αλληλογραφίας, η οποία, εκτός από πανεπιστημιακές σχολές, δραστηριοποιείται και στις δυο πρώτες βαθμίδες εκπαίδευσης (http://snl.no/hjelp/Om_Store_norske_leksikon).

Στην Αυστρία, λειτουργεί πλήρως οργανωμένο εικονικό σχολείο με διαδικτυακά μαθήματα (<http://virtuelleschule.bmukk.gv.at/>
<http://www.virtualvienna.net/main/modules.php?name=News&file=article&sid=361>
<http://vimeo.com/virtuelleschule>).

Η Τουρκία έχει δύο πλήρη εικονικά σχολεία, εποπτευόμενα από το Υπουργείο Παιδείας για τις δύο βαθμίδες εκπαίδευσης, Δημοτικό και Γυμνάσιο (<http://aio.meb.gov.tr/english/>, <http://maol.meb.gov.tr/>).

Η Αυστραλία κατέχει τα πρωτεία στην ανάπτυξη της σχολικής εξΑΕ. Ξεκινώντας από το «Σχολείο του Αέρα» έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο στην παρεχόμενη σχολική εξΑΕ, με την ίδρυση πολλών εικονικών σχολείων. (<http://www.deewr.gov.au/SCHOOLING/ASSISTANCEFORISOLATEDCHILDRENSCHEME/Pages/home.aspx>
<http://www.inca.org.uk/164.html>,
<http://www.assoa.nt.edu.au/index.html>, <http://www.schoolairp.schools.nsw.edu.au/home>,
<http://www.porthedlandsota.wa.edu.au/>,
<http://www.schools.nt.edu.au/ksa/>, <http://www.distance.vic.edu.au/>
(<http://www.distance.vic.edu.au/about/abtover.htm>,
<http://www.correspondence.school.nz/>).

Στην Ασία λειτουργούν δημόσια ανοικτά και εξ αποστάσεως σχολεία στις Φιλιππίνες, στην Ταϊλάνδη, στο Μπαγκλαντές, στο Πακιστάν, στην Ινδία, στην Κορέα, στην Ιερουσαλήμ και αλλού (<http://www.dlf.ac.th/>,
http://old.cyber.hs.kr/achs/achs_eng/main.htm,
<http://bangladeshopenuniversitybd.blogspot.com/2012/01/open-school.html>,
<http://aviv.org.il/Apps/WW/Page.aspx?ws=51b5254c-7339-47bc-b69b-9e1cb32435b7&page=a5b96533-372d-4ae3-9e0a-1deadcbecff1>,
<http://www.higo.ed.jp/colas/>, <http://www.nios.ac.in/>, <http://nesa.wvsgeo.org/>).

Στην Αφρική, επίσης, παρατηρούμε τη λειτουργία πολλών σχολείων που υπαγορεύονται από ένα panaφρικανικό πρόγραμμα προώθησης της εκπαίδευσης από το διαδίκτυο (<http://schoolnet-africa.org/english/index.htm>, <http://schoolnet-africa.org/english/index.htm>,
<http://www.theknowledgechannel.tv/index.php/en/>,
http://www.ischoolafrica.com/iSchoolAfrica.com/Latest_videos.html,
<http://www.africanvirtualschool.com/>)

Γενικά, η λειτουργία εξ αποστάσεων εικονικών σχολείων σε Ευρώπη, Αμερική, Ασία, Αφρική και Αυστραλία έχει ραγδαίως επεκταθεί, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, όχι μόνο σε αναπτυγμένες, αλλά και σε αναπτυσσόμενες ή ακόμη και υποανάπτυκτες χώρες. Σε αντίθεση με την Ελλάδα, που παραμένει σε εξαγγελίες και μεμονωμένες προσπάθειες, χωρίς καμία ουσιαστική δημιουργία εικονικού σχολείου, παρά τις δυσκολίες που υπάρχουν λόγω του ιδιαίτερης γεωγραφικής της επέκτασης σε ορεινές και μικρές νησιωτικές περιοχές.

6. Συγκριτική καταγραφή βιβλιογραφικών πηγών αναφορικά με την σχολική εξΑΕ

Στο επίκεντρο της βιβλιογραφικής επισκόπησης που παρουσιάζει αυτή η εισήγηση τέθηκαν οι ελληνόγλωσσες και ξενόγλωσσες πηγές που ασχολούνται με τη σχολική εξΑΕ. Εντοπίστηκαν διαδικτυακά συνολικά 159 μελέτες. Από τις ελληνικές πηγές ερευνήθηκαν οι διπλωματικές εργασίες του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, το διεθνές δίγλωσσο επιστημονικό περιοδικό 'Ανοικτή Εκπαίδευση-Open Education' και τα Πρακτικά του 5^{ου} και 6^{ου} –λόγω προσβασιμότητας- Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, που διεξάγεται στην Ελλάδα. Από τις

ξενόγλωσσες πηγές μελετήθηκαν άρθρα που έχουν δημοσιευθεί σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά, συναφή με τη σχολική εξΑΕ.

Από τα 138 άρθρα του Asian Journal of Distance Education, τα τέσσερα, δηλαδή, σε ποσοστό 3% αφορούν τη σχολική εξΑΕ. Από τα 231 άρθρα του European Journal of Open, Distance and E-Learning, τα πέντε, δηλαδή, μόλις το 2% σχετίζονται τη σχολική εξΑΕ. Αντίστοιχο είναι το ποσοστό, δηλαδή, μόλις το 2% και στο περιοδικό Indian Journal of Open Learning. Από τα 83 άρθρα του Journal of Asynchronous Learning Networks, τα τέσσερα, δηλαδή, το 5%, αφορούν τη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Από τα 56 άρθρα του Journal of Open, Flexible and Distance Learning, τα τρία, δηλαδή το 5%, αφορούν στη σχολική εξΑΕ.

Από τα 335 άρθρα του Online Journal of Distance Learning Administration, τα δώδεκα αφορούν τη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, δηλαδή, σε ποσοστό 3%.

Από τα 671 άρθρα του Open Learning: The Journal of Open and Distance Learning, τα πέντε αφορούν τη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, δηλαδή το 1%. Από τα 359 άρθρα του The International Review of Research in Open and Distance Learning τα έξι, δηλαδή το 2%. Από τα 371 άρθρα του The Journal of Distance Education Revue de l'Éducation à Distance, τα ένδεκα, δηλαδή το 3%. Από τα 540 άρθρα του The Turkish Online Journal of Distance Education, τα δεκαοκτώ δηλαδή το 3%. Από τα 79 άρθρα του περιοδικού Open Education: The Journal of Open and Distance Education and Educational Technology, μόλις τα πέντε, δηλαδή το 6%. Από τις 1025 Διδακτορικές Διατριβές του Ε.Α.Δ.Δ., μόνο πέντε αναφέρονται σε θέματα σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Σε σύνολο 199 δημοσιευθέντων άρθρων του 5ου και του 6ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξΑΕ, τα είκοσι επτά, δηλαδή το 12%, αφορούν την σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Σε σύνολο 10804 διπλωματικών εργασιών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, οι 43 αφορούν σε θέματα σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, δηλαδή το ποσοστό είναι 2%.

Συμπερασματικά, παρατηρείται ένα πολύ μικρό ποσοστό των άρθρων που αναφέρονται στην σχολική εξΑΕ, το οποίο κυμαίνεται από 0% έως 12%. Δηλαδή, από ένα σύνολο 5263 άρθρων-μελετών που ερευνηθήκαν, μόνο τα 159 αφορούν στην σχολική εξΑΕ, αριθμός που αντιστοιχεί στο 3% επί του συνόλου. Στα ξενόγλωσσα περιοδικά το 1% έως το 5% των δημοσιευθέντων άρθρων, αφορούν στη σχολική εξΑΕ, ενώ στα ελληνόγλωσσα φτάνουμε στο 12%. Αυτό αποδεικνύει ότι συνολικά το παγκόσμιο ενδιαφέρον της έρευνας είναι περιορισμένο, όμως παρατηρείται αυξημένο κατά πολύ στην Ελλάδα, σε σύγκριση με τη διεθνή αρθρογραφία. Αυτό μπορεί, ενδεχομένως, να οφείλεται στην ευκολία πρόσβασής μας σε ελληνόγλωσσες έρευνες, μπορεί όμως και να αποδεικνύει το μείζον ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας για έναν θεσμό που δεν έχει εφαρμογή στη πράξη.

7. Συζήτηση πηγών ανά θεματική κατηγορία

Όσον αφορά τη δημοσίευση άρθρων ανά χρονολογία παρατηρούμε ότι το ενδιαφέρον για την σχολική εξΑΕ ξεκινά τη δεκαετία του 1980, όταν αρχίζει γενικότερα η συζήτηση και το ενδιαφέρον για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Στην πορεία, παρουσιάζεται μια κάμψη ή μια στασιμότητα στη δημοσίευση σχετικών πηγών. Το ενδιαφέρον παραμένει υποτονικό τις δεκαετίες του 1980, 1990 και 2000. Ενώ από το 2005 και έπειτα αρχίζει μια κλιμακούμενα ανοδική πορεία δημοσίευσης άρθρων σχετικών με τη σχολική εξΑΕ. Ενδεχομένως η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας να βοήθησε σε αυτήν την ώθηση.

Σχετικά με την παρουσίαση άρθρων ανά πηγή προέλευσης παρατηρούμε ότι οι πηγές που προέρχονται από την Ελλάδα έχουν το μεγαλύτερο αριθμό άρθρων, με πρώτο τις

μεαπτυχιακές διπλωματικές εργασίες του ΕΑΠ, ακολουθούν τα Πρακτικά του 5^{ου} και του 6^{ου} Διεθνές Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Επίσης, από το εξωτερικό, κυρίως, η Τουρκία και η Αμερική είναι χώρες με έντονο ενδιαφέρον για τη σχολική εξΑΕ. Η πληθώρα των ελληνόγλωσσων συναφών άρθρων, ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι λόγω γλώσσας επικεντρωθήκαμε σε περισσότερες ελληνόγλωσσες πηγές. Όμως, εάν συσχετίσουμε το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα, η οποία δεν έχει σε πλήρη εφαρμογή θεσμοθετημένα την σχολική εξΑΕ, συμπεραίνουμε ότι μάλλον εκκολάπτεται ένα μείζον ενδιαφέρον-αίτημα από την εκπαιδευτική και επιστημονική κοινότητα για την εφαρμογή της.

Παρατηρείται, επίσης, ότι οι διπλωματικές εργασίες του ΕΑΠ, αν και αριθμητικά είναι περισσότερες από τα άλλα εξεταζόμενα περιοδικά, έχουν τη μικρότερη αναλογία στο σύνολο. Αποτελούν μόνο το 2%. Αυτό, ίσως μπορεί να αποδείξει ότι το ενδιαφέρον είναι μικρό, εάν αναλογισθούμε ότι συνήθως οι εκπαιδευτικοί εκπονούν διπλωματικές εργασίες. Σε αντίθεση με τα άρθρα που δημοσιεύονται στα Πρακτικά του 5^{ου} κ 6^{ου} Διεθνές Συνεδρίου και του διεθνούς δίγλωσσου περιοδικού «Ανοικτή Εκπαίδευση/Open Education», όπου η αναλογία είναι μεγαλύτερη. Αυτό, ενδεχομένως, σημαίνει ότι ακόμη και ανάμεσα στους μεταπτυχιακούς φοιτητές που ολοκλήρωσαν μεταπτυχιακές σπουδές με την εξ αποστάσεως μέθοδο, ελάχιστοι ήταν αυτοί που θεώρησαν τη σχολική εξΑΕ ως πεδίο έρευνας. Ο επιστημονικός κόσμος είναι πιο ευαισθητοποιημένος από τους εκπαιδευτικούς για την σχολική εξΑΕ, οι οποίοι μάλλον έχουν ενδοιασμούς για την εφαρμογή της στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Τέλος, όσον αφορά αυτό το πεδίο, παρατηρούμε ότι η Αμερική και η Αυστραλία είναι οι χώρες που έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό άρθρων (5%) συναφών με την σχολική εξΑΕ. Πρόκειται για δύο χώρες, όπως εξετάσαμε ήδη, έχουν μία μακρά παράδοση στη σχολική εξΑΕ, καθώς πολλά σχολεία έχουν ήδη υιοθετήσει κάποια μορφή εξ αποστάσεως εκπαίδευσης για τους μαθητές τους ή λειτουργούν πλέον ως εικονικά σχολεία.

Βέβαια, για να οδηγηθεί κανείς σε ασφαλή συμπεράσματα πρέπει να υπολογίσει το σύνολο των δημοσιευθέντων άρθρων, συγκριτικά με το πόσα χρόνια δραστηριοποιείται το κάθε περιοδικό.

Είναι εύκολα αντιληπτό ότι όλα τα ξενόγλωσσα περιοδικά της Αμερικής, του Καναδά, της Αγγλίας και της Αυστραλίας, αν και εκδίδονται για πολλά χρόνια (μέχρι και είκοσι έξι χρόνια), έχουν μικρό ποσοστό δημοσιευθέντων άρθρων για την σχολική εξΑΕ. Αντιθέτως, το περιοδικό της Τουρκίας και οι ελληνόγλωσσες πηγές, όπως τα πρακτικά συνεδρίων και οι διπλωματικές εργασίες του ΕΑΠ που προαναφέρθηκαν, έχουν τα περισσότερα δημοσιευθέντα σχετικά άρθρα, παρόλο που δραστηριοποιούνται λιγότερα χρόνια. Αυτό αποδεικνύει ότι οι μελετητές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης εντάσσονται άμεσα και είναι ενημερωμένοι με τα παγκόσμια επιστημονικά ενδιαφέροντα, και άρα δεν υπάρχει λόγος υποτίμησης των νεωτέρων περιοδικών.

Μία άλλη ενδιαφέρουσα πτυχή της ερευνητικής προσπάθειας που παρουσιάζεται σε αυτή την εισήγηση, είναι η καταγραφή της χώρας προέλευσης των άρθρων για την σχολική εξΑΕ. Αυτό θα μας δώσει μια εικόνα του προβληματισμού της επιστημονικής κοινότητας της εκάστοτε χώρας. Εάν αυτό το αποτέλεσμα συγκριθεί με το πρακτικό επίπεδο λειτουργίας σχολικών εξ αποστάσεων προγραμμάτων θα μας οδηγήσει σε μια καινοτόμα προσέγγιση του κατά πόσο ο θεωρητικός προβληματισμός μπορεί να έχει πρακτικές εφαρμογές, και ποιοι ενδέχεται να είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες, ή και το αντίθετο.

Το 51% του συνόλου των άρθρων που μελετήθηκαν έχουν δημοσιευθεί στην Ελλάδα. Ο όγκος των άρθρων, όπως προαναφέρθηκε, ίσως σχετίζεται σε ένα βαθμό και με τη γλώσσα και την ευκολία πρόσβασης για αυτή την ελληνόγλωσση έρευνα. Ενδεχομένως, όμως η αύξηση αυτή δεν είναι άσχετη και με το ενδιαφέρον της χώρας μας για μια νέα μορφή σχολικής εκπαίδευσης, στην οποία συνέβαλε ουσιαστικά η δραστηριοποίηση του ΕΑΠ. Στην Τουρκία, επίσης, παρουσιάζεται σημαντική αύξηση δημοσίευσης άρθρων, με ποσοστό στο 12%, ενώ σταθερά μικρό ενδιαφέρον παρουσιάζεται σε Ινδία, Κίνα, Αυστραλία και Αγγλία. Οι πηγές που προέρχονται από την Ελλάδα και την Τουρκία, αν και νεότερες στον επιστημονικό χώρο, γρήγορα φάνηκε να δραστηριοποιούνται με υπερπληθώρα άρθρων. Ίσως οι λίγες δημοσιευθέντες έρευνες του εξωτερικού αποδεικνύουν την ήδη πλήρη εφαρμογή του θεσμού, εν αντιθέσει με την Ελλάδα.

Τα άρθρα που μελετήθηκαν αφορούν σε όλες τις βαθμίδες της σχολικής εκπαίδευσης, δηλαδή, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια, ενώ ελάχιστα άρθρα (δύο μόνο) αναφέρονται στην προσχολική εκπαίδευση. Παρατηρούμε ότι το 59% των πηγών που μελετήθηκαν αφορά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το 9% αφορά συγχρόνως και στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια, ενώ το 32% των άρθρων αφορά μόνο στην πρωτοβάθμια. Οι μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης γνωρίζουν πιο καλά τις νέες τεχνολογίες, κάτι που διευκολύνει την πρόσβαση τους σε εξ αποστάσεως προγράμματα. Η μειωμένη αναφορά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενδεχομένως να οφείλεται στο γεγονός ότι η εξ αποστάσεως μάθηση σε μικρά παιδιά είναι πιο δύσκολη, και προαπαιτεί κάποιον κατ'οίκον δάσκαλο για επιστασία. Επίσης, η έρευνα ασχολείται περισσότερο με μαθήματα θετικού προσανατολισμού, όπως είναι η Πληροφορική, τα Μαθηματικά, η Φυσική και το Περιβάλλον, παρά με μαθήματα θεωρητικού προσανατολισμού. Σ' αυτό ίσως να οφείλονται οι ικανότητες των εκπαιδευτικών ή οι δυνατότητες του κάθε γνωστικού αντικειμένου.

Στο σύνολο των 159 άρθρων που εξετάστηκαν, τα 34 άρθρα αναφέρονται σε έρευνες σχετικές με τα μαθήματα που μπορούν να διδαχθούν σε μαθητές της σχολικής εκπαίδευσης. Συνήθως, αφορούν σε μαθήματα όπου έχουν γίνει κάποιες προτάσεις διδασκαλίας για εφαρμογή στην τάξη. Παρατηρείτε, για παράδειγμα, ότι το μάθημα της Πληροφορικής προσφέρεται από τους περισσότερους ερευνητές. Λόγω του γνωστικού αντικειμένου που σχετίζεται με τον υπολογιστή, είναι πιο προσιτό για μάθηση εξ αποστάσεως. Ακολουθεί το μάθημα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και των Μαθηματικών και έπονται οι Ξένες Γλώσσες. Τα μαθήματα θεωρητικής κατεύθυνσης δεν προσφέρονται για εξ αποστάσεως εκπαίδευση ή ενδέχεται οι εκπαιδευτικοί αυτών των ειδικοτήτων να μην έχουν ασχοληθεί.

Αναφορικά με τα θέματα που ασχολούνται οι πηγές που μελετήσαμε παρατηρούμε ποικιλία. Οι περισσότερες αναφορές σχετίζονται με την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού κατάλληλου για την σχολική εξΑΕ, και έπεται η χρήση των νέων τεχνολογιών και οι δυνατότητες του διαδικτύου στην υπηρεσία των μαθητών. Οι πιο συνήθεις θεματικές αναφορές των ερευνών είναι: το διαδίκτυο, η τηλεεκπαίδευση, η τηλεόραση, η τηλεδιάσκεψη, η χρήση ιστολογίων, τα μέσα επικοινωνίας, η ασύγχρονη εκπαίδευση, το εικονικό σχολείο. Σημαντικό θεματικό πεδίο αναφοράς αποτελεί ο πληθυσμός στον οποίο απευθύνονται τα προγράμματα εξΑΕ, όπως είναι τα παιδιά με αναπηρία, οι μαθητές που κινδυνεύουν να χάσουν τη σχολική χρονιά τους ή τα παιδιά που ζουν σε περιοχές δύσκολα προσβάσιμες και υποανάπτυκτες. Λιγότερες είναι οι αναφορές για τις διάφορες μορφές εκπαίδευσης, όπως είναι η συμπληρωματική και η μεικτή σχολική εξΑΕ.

Ακόμη και εάν η σχολική εξΑΕ δεν έχει εφαρμοσθεί και υιοθετηθεί πλήρως, όπως συμβαίνει στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, εντούτοις παρατηρούνται προσπάθειες εφαρμογής της εξ αποστάσεως ακόμη και στην προσχολική ηλικία. Πρόκειται, επομένως, για ένα νέο πεδίο έρευνας και εφαρμογής.

Μπορεί η τηλεόραση ως μέσο επικοινωνίας να ανταγωνίζεται το διαδίκτυο, όμως, υπάρχουν σοβαροί ενδοιασμοί για την αποτελεσματικότητά της στους εφήβους. Αν και στην Ελλάδα, η τηλεεκπαίδευση έχει τη μικρότερη πρακτική εφαρμογή, παρατηρούμε ότι υπάρχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον από την πλευρά των ερευνητών για τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η έρευνα δίνει έμφαση κυρίως στις νέες τεχνολογίες και στις αρχές που οφείλει να πληροί μια σύγχρονη τηλεεκπαίδευση, προκειμένου να είναι αποδοτική. Όλες οι έρευνες που διεξήχθησαν σχετικά με τη χρήση της τηλεδιάσκεψης σε παιδιά σχολικής ηλικίας, κατέληξαν σε θετικά αποτελέσματα, όσον αφορά το ομαδοσυνεργατικό πνεύμα, τα μαθησιακά αποτελέσματα και την αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών αλλά και του εκπαιδευτικού.

Αρκετές είναι οι μελέτες που ασχολούνται με τον πληθυσμό στόχο της σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Κυρίως στην Αμερική, γίνονται πολλές έρευνες ανάπτυξης προγραμμάτων που απευθύνονται σε παιδιά με ειδικές ανάγκες, σε μαθητές χαμηλών επιδόσεων και σε παιδιά μεταναστών, με ενθαρρυντικά αποτελέσματα. Επίσης, η Κίνα και η Ελλάδα έχουν ενδιαφερθεί μέσω της έρευνας για την εξάπλωση της σχολικής εξΑΕ σε παιδιά που ζουν σε υποβαθμισμένες περιοχές, συμπεραίνοντας ότι η εξέλιξη της μαθησιακής πορείας αυτών των παιδιών έχει θετικά αποτελέσματα.

Χαρακτηριστική είναι η πληθώρα ερευνών στην Ελλάδα σχετικά με την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού και το ζήτημα της ανάπτυξης συμπληρωματικής μορφής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με αντίστοιχες προτάσεις διδασκαλίας. Αυτό αποδεικνύει το κενό που υπάρχει στη χώρα μας, εν αντιθέσει με άλλες χώρες, όπου έχει ήδη δημιουργηθεί το κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό στα εικονικά σχολεία που λειτουργούν, και άρα δε χρειάζονται να διεξαχθούν έρευνες.

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση προωθεί τη συνεργατική μάθηση στο σχολικό περιβάλλον. Πολλές έρευνες, κυρίως στην Αμερική, προωθούν συνεργατικές δομές μάθησης, όχι μόνο μεταξύ σχολείων, αλλά και άλλων ιδρυμάτων με οικονομικά οφέλη. Στην Ελλάδα, η έρευνα για τις συνεργασίες των σχολείων εξ αποστάσεως αφορά μόνο τις αδελφοποιήσεις μέσω e-twinning. Σημαντικό θέμα αποτελούν τα οικονομικά ζητήματα της σχολικής εξΑΕ, που απασχολούν κυρίως την Αμερική και την Ινδία, χωρίς να υπάρχει καμία σχετική αναφορά στην Ελλάδα. Έντονο, επίσης, είναι το ενδιαφέρον της έρευνας για την αποτελεσματικότητα των σύγχρονων και ασύγχρονων μεθόδων επικοινωνίας (blog, email, chat, forum) ως προς την παράμετρο της αλληλεπίδρασης.

Όσον αφορά τη συνολική παραγωγή άρθρων σχετικών με τη σχολική εξΑΕ ανά δεκαετία παρατηρούμε ότι τη δεκαετία του 1980 αποτελούσε το 5%, τη δεκαετία του 1990 το 9%, και τη δεκαετία του 2000 το 86%. Αποτελεί μία νέα μορφή για έρευνα η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στις σχολικές βαθμίδες, και το αρχικά δειλό ενδιαφέρον φαίνεται να αυξάνεται την τελευταία δεκαετία. Μέσα από τη συγκριτική παρουσίαση των θεματικών αναφορών ανά δεκαετία, βλέπουμε ότι τη δεκαετία του 1980 η έννοια της ανοικτής εκπαίδευσης απασχολούσε την έρευνα, κάτι που αργότερα εξαφανίζεται από τις θεματικές αναφορές. Τη δεκαετία του 1990 αναδύονται νέες θεματικές αναφορές που έχουν να κάνουν με τον πληθυσμό στον οποίο απευθύνεται μια εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση, και με το ρόλο των νέων τεχνολογιών στα νέο-εμφανιζόμενα εικονικά σχολεία. Κατά τη δεκαετία 2000-2009 παρατηρείται μία

ραγδαία αύξηση στην παραγωγή άρθρων, καθώς αποτελούν το 86% των δημοσιευθέντων άρθρων και από τις τρεις δεκαετίες. Παρατηρείται, λοιπόν, μια ραγδαία αύξηση δημοσίευσης άρθρων και μια πληθώρα θεματικών αναφορών με σημαντική θέση την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού και την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών στην υπηρεσία της σχολικής εξΑΕ.

Όσον αφορά τη χώρα στην οποία δημοσιεύονται οι έρευνες ανά δεκαετία παρατηρούμε ότι την δεκαετία του '80 μόνο σε δύο χώρες -στον Καναδά και την Αγγλία- παρουσιάζεται το ενδιαφέρον για δημοσιοποίηση άρθρων σχετικών με τη σχολική ΕΑΕ. Την επόμενη δεκαετία του '90, ο Καναδάς και οι ΗΠΑ κατέχουν το 70% της δημοσιοποίησης άρθρων συναφών με τη σχολική ΕΑΕ, ενώ για πρώτη φορά παρουσιάζεται και η Ινδία, κατέχοντας το 30% των δημοσιευθέντων άρθρων σχετικά με την σχολική ΕΑΕ.

Κατά την τρίτη δεκαετία, αυτή του 2000, στην Ινδία παρατηρείται μείωση στο 4% των δημοσιευθέντων άρθρων, ενώ εμφανίζονται νέες χώρες στις οποίες αυξάνεται το επιστημονικό ενδιαφέρον για την παραγωγή ερευνών συναφών με την σχολική ΕΑΕ. Η Αγγλία έχει το 1%, η Αυστραλία το 3%, η Κίνα το 3%, ο Καναδάς το 9%, οι ΗΠΑ το 14%, η Τουρκία το 17% και η Ελλάδα το 49%. Οι καινούργιες χώρες που εμφανίζονται είναι η Αυστραλία, η Κίνα, η Τουρκία και η Ελλάδα. Η Ελλάδα, στη δεκαετία του 2000, παρουσιάζεται με υψηλά ποσοστά δημοσιοποίησης συναφών με τη σχολική ΕΑΕ μελετών, ακόμη και εάν δεν υπολογίσουμε τις διπλωματικές εργασίες του ΕΑΠ.

Σχετικά με το ποια θέματα ερευνώνται από την κάθε χώρα διαπιστώνεται ότι η Αμερική (ΗΠΑ και Καναδάς), η Ελλάδα και η Τουρκία ασχολούνται με ποικιλία υποθεμάτων σχετικών με την σχολική ΕΑΕ. Η Ελλάδα είναι πρώτη, με τα περισσότερα διαφορετικά θέματα, έπονται οι ΗΠΑ και αμέσως μετά ο Καναδάς, ενώ η Κίνα έχει τις λιγότερες θεματικές αναφορές. Ας επισημανθεί το έντονο ενδιαφέρον της Ινδίας σχετικά με το πώς η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση μπορεί να βοηθήσει τις υποβαθμισμένες περιοχές, το έντονο ενδιαφέρον της Αμερικής για τα εικονικά σχολεία, της Τουρκίας για τη χρήση του διαδικτύου και της Ελλάδας για τις προτάσεις διδασκαλίας.

Επίσης, στο σύνολο των άρθρων, η έρευνα διεξάγεται με τη μέθοδο της βιβλιογραφικής επισκόπησης σε ποσοστό 46%, ενώ το υπόλοιπο 54 % χρησιμοποιεί τη μελέτη περίπτωσης.

7. Το τελικό συμπέρασμα

Συμπερασματικά, συγκρίνοντας:

- αφενός τα εξ αποστάσεως σχολικά προγράμματα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό στην πρακτική τους εφαρμογή, και
- αφετέρου την ανάπτυξη των επιστημονικών ερευνών -όπως αυτές καταγράφονται στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία- σχετικά με την εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση σε θεωρητικό επίπεδο,

παρατηρούμε ότι η μόνη δυσαρμονία παρουσιάζεται στην Ελλάδα, η οποία, αν και παρουσιάζει μεγάλο ποσοστό δημοσίευσης άρθρων συναφών με τη σχολική ΕΑΕ, είναι εντελώς απύσχα από την πρακτική εφαρμογή του θεσμού σε κάποιο εικονικό σχολείο, κυρίως στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Η αντιφατική αυτή πραγματικότητα μπορεί να οφείλεται σε αιτίες οικονομικής φύσεως ή ενδεχομένως σε αμφισβήτηση των νέων μεθόδων διδασκαλίας λόγω πεπαλαιωμένων αντιλήψεων

Βιβλιογραφία

- Barbour, M. & Reeves, Th. (2009). The reality of virtual schools: A review of the literature. *Computers & Education Vol. 54* (2), pp. 402-416.
- Clark, T. & Smith, R. (2005). *A Synthesis of New Research on K- 12 Online Learning*. Naperville, IL: Learning Point Associates.
- Tolich, M. & Davidson, C. (2011). *An introduction to research methods: Getting started*. Auckland, New Zealand: Pearson.
- Zandberg, I., & Lewis, L. (2008). *Technology-based distance education courses for public elementary and secondary school students: 2002–03 and 2004–05* (NCES 2008–008). U. S. Department of Education. Washington, DC: Institute for Education Sciences, National Center for Education Statistics.